

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การศึกษานับว่าเป็นส่วนสำคัญยิ่งในการพัฒนาคุณภาพของประชาชนในทุกด้าน แม้ว่ารัฐบาลทุกยุคทุกสมัยจะให้ความสำคัญต่อการศึกษาโดยการจัดสรรงบประมาณ และบุคลากร เพื่อพัฒนาด้านนี้มาโดยตลอด แต่ก็ยังคงมีความเหลื่อมล้ำ และความขาดแคลนทางด้านการศึกษา อยู่มาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในชนบทที่ห่างไกลยังมีประชากรจำนวนมากที่ไม่ได้รับการศึกษา หรืออยู่นอกระบบการศึกษา ก่อนวัยอันสมควร อุปสรรคเหล่านี้รัฐบาลก็ไม่ได้นิ่งนอนใจ ได้พยายามแก้ไขอยู่หลายวิธี สิ่งสำคัญประการหนึ่ง คือ รัฐบาลได้พยายามที่จะนำนวัตกรรมใหม่ๆ มาใช้ในการจัดการศึกษา นั่นคือ การศึกษาทางไกล (Distance Education) (ภาวดี รัตนอุดม, 2538: 41)

การศึกษาทางไกล เป็นระบบการสอนที่ผู้เรียนและผู้สอนอยู่ห่างไกลกัน เทคโนโลยีจึง มีบทบาทสำคัญในการช่วยเสริมสร้างประสิทธิภาพในการถ่ายทอดเนื้อหาสาระ และประสบการณ์ จากอาจารย์ไปยังนักศึกษาทางไกล เพื่อให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเองอย่างมีประสิทธิภาพ (วิจิตร ศรีสะอ้าน, 2531) ซึ่งการศึกษาทางไกลเป็นการจัดการศึกษารูปแบบหนึ่ง ที่จัดเพื่อ ส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต มีหลักในการจัดคือ เป็นการเรียนระบบเปิด เรียนโดยใช้สื่อประสม และเรียนด้วยตนเอง (สมชาย ทิปร, 2531: 14) ในการจัดการศึกษาทางไกลนั้น ยึดแนวคิด แบบประสมประสานระหว่างปรัชญามนุษยนิยมและปรัชญาพฤติกรรมนิยม กล่าวคือ ปรัชญา มนุษยนิยมให้ความสำคัญต่อสิทธิเสรีภาพของมนุษย์ที่จะเลือกและตัดสินใจ ให้ความสำคัญกับ มนุษย์มองเห็นคุณค่าในความเป็นมนุษย์ ทางด้านปรัชญาพฤติกรรมนิยม เชื่อว่ามนุษย์ต้องมีการ ก้ากับควบคุม กระตุ้น และจัดสิ่งเร้าให้เหมาะสม จึงจะสามารถเรียนรู้ได้ดี แนวคิดเกี่ยวกับ สังคมแห่งการเรียนรู้ ที่เชื่อว่า การที่บุคคลจะดำรงตนอยู่ในสังคมแห่งการเปลี่ยนแปลงอย่าง รวดเร็วเช่นในปัจจุบันอย่างมีความสุข จำเป็นต้องศึกษาหาความรู้ให้ทันสมัยอยู่เสมอ และ แนวคิดการศึกษาตลอดชีวิต ที่ว่า การศึกษาจะต้องสนองต่อความต้องการของสังคมและบุคคล ทุกเพศทุกวัย โดยจะต้องเป็นการจัดการศึกษาที่เอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้ทั้งในระบบโรงเรียน และนอกระบบโรงเรียน (ศูนย์การศึกษาทางไกลไทยคม, 2539: 13)

ประเทศไทยเริ่มนำระบบการศึกษาทางไกลมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนนอกระบบ โรงเรียนทั้งระดับต่ำกว่าอุดมศึกษา และระดับอุดมศึกษาประมาณปี พ.ศ. 2518 กรมการศึกษานอกโรงเรียน กระทรวงศึกษาธิการเริ่มดำเนินการการศึกษาทางไกลทางวิทยุ และไปรษณีย์ โดยนำเอาเทคโนโลยีการสื่อสารต่างๆ มาสนับสนุนการจัดการศึกษาเพื่อขยายบริการให้ถึง ประชากรทุกกลุ่ม โดยเฉพาะผู้ขาดโอกาสทางการศึกษาที่อยู่ในท้องที่ชนบทห่างไกล

การจัดการศึกษาทางไกลนั้นเน้นหนักการใช้ระบบการสื่อสารทุกชนิด เช่น สิ่งพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ และโทรศัพท์เป็นเครื่องมือสำคัญในการเชื่อมโยงความรูระหว่างผู้เรียน และผู้สอนซึ่งอยู่ห่างไกลกัน (ศูนย์การศึกษาทางไกลไทยคม, ม.ป.ป: 1)

จากการที่เทคโนโลยีการสื่อสารและสารสนเทศได้รับการพัฒนาไปอย่างรวดเร็ว จนปัจจุบันการสื่อสารได้ก้าวเข้าสู่ยุคดาวเทียม ทำให้การติดต่อเชื่อมโยงเพื่อแลกเปลี่ยนข่าวสาร ข้อมูลเป็นไปอย่างรวดเร็วและกว้างขวาง หลายประเทศประสบผลสำเร็จในการนำเทคโนโลยี การสื่อสารผ่านดาวเทียมมาใช้ในการจัดการศึกษา เช่น ญี่ปุ่น สหรัฐอเมริกา อินโดนีเซีย และออสเตรเลีย เป็นต้น สำหรับประเทศไทยได้มีการส่งดาวเทียมสื่อสารแห่งชาติดวงแรก ขึ้นสู่วงโคจร ในปี พ.ศ. 2536 โดยได้รับพระราชทานชื่อจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ภูมิพลอดุลยเดชว่า "ดาวเทียมไทยคม" ดาวเทียมสื่อสารดวงนี้สามารถให้บริการทั้งด้านวิทยุ โทรทัศน์ โทรศัพท์ และการสื่อสารข้อมูล นอกจากนี้ดาวเทียมไทยคมยังสามารถพัฒนาระบบ แพร่ภาพทางโทรทัศน์แบบใหม่ ที่เรียกว่าระบบส่งตรงถึงบ้าน หรือระบบดีทีเอช (DTH) ซึ่งทำให้สามารถส่งรายการโทรทัศน์ผ่านดาวเทียมไปยังทุกพื้นที่ของประเทศไทยได้ หากมี เครื่องรับสัญญาณดาวเทียมในระบบนี้ กระทรวงศึกษาธิการตระหนักถึงการนำเอาเทคโนโลยี สมัยใหม่โดยเฉพาะการสื่อสารผ่านดาวเทียมมาใช้ในการขยายโอกาสทางการศึกษาแก่ประชาชน ทุกกลุ่มเป้าหมาย ตลอดจนพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาให้เท่าเทียมกัน จึงมอบหมาย ให้กรมการศึกษานอกโรงเรียน จัดการศึกษาในรูปแบบของการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม และจัดตั้ง "ศูนย์การศึกษาทางไกลไทยคม" เป็นสถานศึกษาสังกัดกรมการศึกษานอกโรงเรียน ทำหน้าที่บริหารจัดการ และประสานงานเพื่อดำเนินการเกี่ยวกับการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม โดยเริ่มทดลองออกอากาศรายการโทรทัศน์เพื่อการศึกษาผ่านดาวเทียมเป็นครั้งแรก เมื่อวันที่ 12 สิงหาคม 2537 โดยเลือกพื้นที่ 9 อำเภอในจังหวัดเชียงใหม่เป็นจุดทดลอง ทั้งนี้กรมการศึกษานอกโรงเรียนได้รับสมัครสถานศึกษาที่สนใจเข้าร่วมโครงการ โดยเปิดโอกาสให้สถานศึกษา ที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐานตั้งแต่ระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษาตอนต้น และมัธยมศึกษาตอนปลาย ทั้งที่เป็นภาครัฐและเอกชนในสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ และองค์การบริหารส่วนท้องถิ่น กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย สมัครเข้าร่วมโครงการ พร้อมทั้งจัดอบรมบุคลากร ระดับผู้บริหาร ครูผู้สอน และช่างเทคนิคให้แก่สถานศึกษาดังกล่าว เพื่อให้สามารถดำเนิน โครงการได้อย่างมีประสิทธิภาพ ในการดำเนินโครงการการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียมดังกล่าว กระทรวงศึกษาธิการได้ทำความร่วมมือกับมูลนิธิไทยคม ซึ่งเป็นมูลนิธิที่ก่อตั้งโดยบริษัทชินวัตร คอมพิวเตอร์ แอนด์ คอมมิวนิเคชันส์ จำกัด โดยมูลนิธิไทยคมให้การสนับสนุนกระทรวงศึกษาธิการ ในการเช่าสัญญาณผ่านดาวเทียมเป็นเวลา 24 ชั่วโมงต่อวัน และจัดหาอุปกรณ์รับสัญญาณดาวเทียม และเครื่องรับโทรทัศน์ จำนวนอย่างน้อย 600 ชุดต่อปี เพื่อติดตั้งตามสถานศึกษาที่สมัครเข้าร่วมโครงการ นอกจากนี้มูลนิธิไทยคมยังให้การสนับสนุนทางด้านเทคนิคการสื่อสารผ่านดาวเทียม ซึ่งความร่วมมือในระยะแรกครอบคลุมกำหนดเวลา 5 ปี ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2537-พ.ศ.2541 โดยจะ

ให้ความร่วมมืออย่างต่อเนื่องตามความเหมาะสมในระยะต่อไป (กรมการศึกษานอกโรงเรียน, 2539: 3-4) ในปีงบประมาณ 2540 กรมการศึกษานอกโรงเรียน และสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ได้บันทึกความตกลงความร่วมมือการจัดการศึกษา เพื่อเร่งรัดการจัดการศึกษาให้กับเยาวชนและประชาชนให้สามารถได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งระดมสรรพกำลังและทรัพยากรของแต่ละหน่วยงานมาสนับสนุนการจัดการศึกษาของทั้งสองสังกัดให้มีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการจัดดำเนินการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียมที่จะนำไปสู่การจัดการเรียนการสอน ซึ่งมีการแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงานด้านการจัดหาและผลิตรายการ คณะกรรมการพัฒนาบุคลากร และคณะกรรมการติดตามการรายงานการวิจัยประเมินผล (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2540)

ในการจัดการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียมของกรมการศึกษานอกโรงเรียนได้กำหนดกรอบนโยบาย และกลุ่มเป้าหมายการให้บริการ ใน 3 ลักษณะ คือ (ศูนย์การศึกษาทางไกลไทยคม, 2539)

1. การศึกษานอกระบบโรงเรียน เป็นการจัดการศึกษาทางไกลตามหลักสูตรระดับประถมศึกษา และมัธยมศึกษาของกรมการศึกษานอกโรงเรียน โดยมุ่งเน้นขยายบริการทางการศึกษาให้กับเด็ก เยาวชนและประชาชนที่ขาดโอกาสทางการศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ที่อยู่ในชนบทห่างไกล รวมถึงกลุ่มเป้าหมายเยาวชนที่ต้องการยกระดับการศึกษาพื้นฐานจาก 6 ปี เป็น 9 ปี ตามนโยบายของรัฐบาล กลุ่มแรงงานความรู้ต่ำในสถานประกอบการ และแหล่งพัฒนาอุตสาหกรรมทั่วประเทศ

2. การศึกษาในระบบโรงเรียน เป็นการจัดการศึกษาทางไกลตามหลักสูตรระดับประถมศึกษา และมัธยมศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ โดยมุ่งเน้นพัฒนาคุณภาพ และมาตรฐานการเรียนการสอนในวิชาที่ขาดแคลนครูอาจารย์เฉพาะสาขาวิชา เช่น คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และภาษาต่างประเทศ สำหรับสถานศึกษาต่าง ๆ ทั่วประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสถานศึกษาในชนบทห่างไกล

3. การศึกษาตามอัธยาศัย เป็นการจัดการศึกษาทางโทรทัศน์ผ่านดาวเทียมที่ไม่มีหลักสูตรเป็นระดับชั้น แต่มุ่งเน้นการให้ความรู้ที่สอดคล้องกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนทั่วไป เป็นการจัดการศึกษาเพื่อให้ข่าวสารข้อมูล ความรู้และทักษะที่เป็นประโยชน์ต่อชีวิตประจำวันของประชาชน

ในการออกอากาศรายการโทรทัศน์ผ่านดาวเทียมสำหรับหลักสูตรการศึกษาในระบบโรงเรียน และการศึกษานอกระบบโรงเรียน จะเน้นเนื้อหาวิชาที่ยากและเป็นความต้องการของผู้เรียน และผู้สอน ซึ่งได้แก่ วิชาวิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ ภาษาต่างประเทศ การพัฒนาอาชีพ ภาษาไทย ศิลปะศึกษา พลศึกษา ดนตรี นาฏศิลป์ และคุณธรรมจริยธรรม นอกจากนี้ยังให้ความรู้สำหรับการศึกษาตามอัธยาศัยที่เกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพชีวิต วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม ภูมิปัญญาท้องถิ่น การเสริมสร้างค่านิยมและทัศนคติอันพึงปรารถนาของสังคมไทย โดยนำเสนอรายการในรูปแบบของการสารคดี การอภิปราย การสัมภาษณ์ การแข่งขัน

การตอบปัญหา ใต้วาที ละคร และสารบันเทิงอื่นๆ โดยศูนย์การศึกษาทางไกลไทยคมจะจัดส่งตารางออกอากาศ และเนื้อเรื่องย่อให้แก่สถานศึกษาล่วงหน้าเพื่อจัดตารางเรียนให้สอดคล้องกับตารางการออกอากาศ สำหรับสถานศึกษาที่ไม่ได้เข้าร่วมโครงการและประชาชนผู้สนใจทั่วไปสามารถติดตามชมได้ตามตารางออกอากาศที่ตีพิมพ์เผยแพร่ในหนังสือพิมพ์รายวัน และวารสารการศึกษาผ่านดาวเทียมที่มีจำหน่ายทั่วไป (ศูนย์การศึกษาทางไกลไทยคม, 2539: 28-29)

สำหรับการศึกษาในระบบโรงเรียนระดับประถมศึกษาตั้งแต่ปีการศึกษา 2537-2539 จะออกอากาศรายการโทรทัศน์ผ่านดาวเทียมในรายวิชาภาษาอังกฤษ พลศึกษา ศิลปะศึกษา ดนตรี และนาฏศิลป์ ในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 และ 6 และในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2540 ได้เพิ่มการออกอากาศในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ในกลุ่มวิชาการงานและพื้นฐานอาชีพ ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ในวิชาภาษาไทย และกลุ่มวิชาสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 เพิ่มการออกอากาศในรายวิชาภาษาไทย คณิตศาสตร์ กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต และจริยศึกษา ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 เพิ่มการออกอากาศในรายวิชาภาษาไทย กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต และจริยศึกษา (กรมการศึกษานอกโรงเรียน, 2540)

นอกจากโครงการการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียมที่ดำเนินการโดยกรมการศึกษานอกโรงเรียนแล้ว ยังมีโครงการการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียมที่สำนักเลขาธิการพระราชวังฝ่ายกิจกรรมพิเศษ ได้ประสานงานกับกรมสามัญศึกษา จัดทำโครงการขึ้นเพื่อเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในมหามงคลวโรกาสทรงครองราชย์เป็นปีที่ 50 และถวายเป็นพระราชกุศลแด่สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนีในวโรกาสเดียวกัน ซึ่งกรมสามัญศึกษาได้ดำเนินการโดยให้โรงเรียนวังไกลกังวล อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เป็นแม่ข่ายถ่ายทอดสัญญาณโดยใช้ดาวเทียมไทยคม ซึ่งเป็นการถ่ายทอดสดการเรียนการสอนในชั้นเรียนของโรงเรียนวังไกลกังวลตั้งแต่ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ถึง มัธยมศึกษาปีที่ 6 ไปสู่โรงเรียนปลายทางที่มีเครื่องรับสัญญาณดาวเทียมทั่วประเทศ และมีการถ่ายทอดสำเนารายการอีกครั้งในช่วงหลังเลิกเรียนเพื่อเป็นการทบทวน และเปิดโอกาสให้ผู้ปกครอง และนักเรียนที่มีเครื่องรับสามารถชมรายการที่บ้านได้ รวมทั้งยังสามารถใช้โทรศัพท์ซักถามข้อสงสัยกับอาจารย์ผู้สอนได้อีกด้วย ซึ่งโครงการดังกล่าวได้เริ่มดำเนินการตั้งแต่ปี พ.ศ.2538 เป็นต้นมา (มูลนิธิการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม, 2541)

การจัดการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียมนี้ จะเป็นประโยชน์ในด้านการขยายการให้บริการทางการศึกษาในพื้นที่ห่างไกลได้อย่างทั่วถึง ซึ่งจะทำให้เห็นนโยบายของรัฐในเรื่องการขยายโอกาสทางการศึกษาประสบผลสำเร็จโดยเร็ว อีกทั้งยังเป็นการยกระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานของประชาชนที่อยู่ในวัยแรงงานให้สูงขึ้น ซึ่งจะมีผลต่อคุณภาพในการผลิตของประเทศ และทำให้เศรษฐกิจโดยรวมของประเทศดีขึ้น นอกจากนี้ยังเป็นการสร้างความเสมอภาคในการรับการศึกษา และทำให้ประชาชนมีโลกทัศน์กว้างไกลมากขึ้น (ภาวิณี พุฒิกง, 2537: 7) การจัดการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียมจึงเป็นหนทางหนึ่งที่จะแก้ปัญหาและอุปสรรคทางการศึกษานานาประการ

เช่น ปัญหาผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษา ปัญหาความเหลื่อมล้ำทางด้านคุณภาพการศึกษา ปัญหาการขาดแคลนผู้เชี่ยวชาญในสาขาวิชาต่างๆ ที่สำคัญและจำเป็น รวมทั้งการขาดแคลนสื่อ วัสดุอุปกรณ์ที่จะช่วยให้ผู้เรียนเรียนรู้ได้ง่ายบรรลุผลตรงตามวัตถุประสงค์ของหลักสูตร (กรมการศึกษานอกโรงเรียน, 2539: 3)

การจัดการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียมเป็นนวัตกรรมใหม่สำหรับการศึกษาไทย ดังนั้น การนำการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียมมาใช้ในการเรียนการสอน ผู้ใช้ต้องศึกษาและทำความเข้าใจในการใช้บริการให้ชัดเจน หากครูผู้สอนนำมาใช้โดยขาดความรู้ความเข้าใจ โรงเรียน ดำเนินโครงการอย่างไม่มีประสิทธิภาพ หรือมีอุปกรณ์แต่ไม่มีการนำมาใช้ในการเรียนการสอนแล้ว จะเป็นการสูญเสียงบประมาณจำนวนมากโดยไม่คุ้มค่า และประการสำคัญที่สุดคือ ผู้เรียน จะสูญเสียโอกาสที่จะเรียนรู้จากนวัตกรรมนี้ จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการศึกษาวิจัยเพื่อที่จะทำให้การดำเนินโครงการมีประสิทธิภาพและบรรลุตามวัตถุประสงค์ สำหรับในการดำเนินโครงการการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียมในระยะเริ่มต้นนั้นยังประสบปัญหาหลายประการ ดังที่ อนุรักษ์ ปัญญาวัฒน์ และอุเทน บุญโญ (2537) ได้ศึกษาการดำเนินงานการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียมในพื้นที่ทดลอง พบว่า ยังประสบปัญหาเกี่ยวกับการจัดการและการบริหาร ทั้งในด้านแผนงาน แผนปฏิบัติ การสนับสนุนสื่อ การควบคุมตารางออกอากาศ และคุณภาพของสื่อ กรมการศึกษานอกโรงเรียน (2540) ได้ประเมินผลโครงการการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียมในระยะต้นโครงการ พบปัญหาหลายประการ เช่น ปัญหาด้านการวางแผนงาน การจัดการเรียนการสอนตามรูปแบบ การนิเทศที่ยังไม่เป็นรูปแบบ รายการที่ออกอากาศยังไม่ตรงกับตารางเรียนของโรงเรียน ปัญหาด้านเทคนิคอุปกรณ์ ครูอาจารย์ยังไม่มีความเชี่ยวชาญในการใช้งาน และขาดความเข้าใจในการจัดการเรียนการสอน ซึ่งส่วนใหญ่จะให้นักเรียนชมเฉพาะรายการโทรทัศน์ส่วนกิจกรรมอื่นๆ ไม่สามารถจัดได้อย่างเต็มรูปแบบ

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติเป็นหน่วยงานหนึ่งที่ได้เข้าร่วมโครงการ โดยได้ทำความร่วมมือกับกรมการศึกษานอกโรงเรียนในการดำเนินโครงการการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียมเพื่อปรับปรุงและพัฒนาโครงการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในส่วนที่เกี่ยวกับการเรียนการสอน และยังเป็นหน่วยงานที่มีสถานศึกษาเข้าร่วมโครงการมากที่สุด กล่าวคือ ระหว่างปีการศึกษา 2538-2540 มีสถานศึกษาติดตั้งอุปกรณ์รับสัญญาณดาวเทียม ซึ่งได้รับจัดสรรจากกรมการศึกษานอกโรงเรียน และกรมสามัญศึกษา โดยมูลนิธิการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม ทั้งสิ้น 15,585 แห่ง แบ่งเป็นสถานศึกษาสังกัดกรมการศึกษานอกโรงเรียน จำนวน 4,936 แห่ง สังกัดกรมสามัญศึกษา 1,582 แห่ง สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ 8,392 แห่ง และอื่นๆ เช่น กรมอาชีวศึกษา สถาบันราชภัฏ โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน เป็นต้น จำนวน 675 แห่ง และเมื่อพิจารณาการเข้าร่วมโครงการตามเขตการศึกษาพบว่า โรงเรียนในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ เขตการศึกษา 11 ซึ่งประกอบด้วย 5 จังหวัด คือ นครราชสีมา ชัยภูมิ บุรีรัมย์ ศรีสะเกษ และสุรินทร์ ซึ่งมี

จำนวนโรงเรียนทั้งหมดจำนวน 3,567 โรงเรียน มีโรงเรียนที่ได้เข้าร่วมโครงการ โดยได้รับจัดสรร อุปกรณ์รับสัญญาณดาวเทียมในปีการศึกษา 2538-2540 จำนวน 1,101 ชุด คิดเป็นร้อยละ 30.86 ของโรงเรียนในเขตการศึกษา 11 ซึ่งเป็นจำนวนที่มากกว่าทุกเขตการศึกษา ทั้งนี้อาจเนื่องมาจาก เขตการศึกษา 11 มีโรงเรียนประถมศึกษาจำนวนมากแต่ละจังหวัดมีสภาพทุรกันดาร และหลายจังหวัดประชาชนมีฐานะความเป็นอยู่ยากจน จึงมีโรงเรียนที่อยู่ในข่ายได้รับจัดสรรอุปกรณ์ จำนวนมาก จากการที่สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติเป็นหน่วยงานที่มีสถานศึกษาเข้าร่วมโครงการมากที่สุด และโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ เขตการศึกษา 11 ได้เข้าร่วมโครงการมากกว่าทุกเขตการศึกษา ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาสภาพและปัญหาในการให้บริการการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม ของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ เขตการศึกษา 11 ในโรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการ โดยจะศึกษาในด้านการเตรียมการ การดำเนินการ การจัดการเรียนการสอน สถานที่วัสดุอุปกรณ์ครุภัณฑ์และเอกสาร และการประเมินผล ข้อมูลจากการวิจัยนี้จะเป็นประโยชน์ในการนำไปปรับปรุงการให้บริการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียมในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ เขตการศึกษา 11 และเป็นข้อมูลสำหรับหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องในการดำเนินโครงการการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียมให้มีประสิทธิภาพ เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ต่อผู้เรียนอย่างแท้จริง

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาสภาพการให้บริการการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียมของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ เขตการศึกษา 11 ที่เข้าร่วมโครงการในปีการศึกษา 2538-2540 ในด้านการเตรียมการ การดำเนินการ การจัดการเรียนการสอน สถานที่วัสดุอุปกรณ์ครุภัณฑ์และเอกสาร และการประเมินผล
2. เพื่อศึกษาปัญหาที่เกิดจากการให้บริการการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียมของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ เขตการศึกษา 11 ที่เข้าร่วมโครงการในปีการศึกษา 2538-2540 ในด้านการเตรียมการ การดำเนินการ การจัดการเรียนการสอน สถานที่วัสดุอุปกรณ์ครุภัณฑ์และเอกสาร และการประเมินผล

ขอบเขตในการวิจัย

การวิจัยนี้มุ่งศึกษาสภาพและปัญหาการให้บริการการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียมของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ เขตการศึกษา 11 ที่เข้าร่วมโครงการการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม ซึ่งได้รับการจัดสรรอุปกรณ์รับสัญญาณดาวเทียมในปีการศึกษา 2538-2540 โดยมุ่งศึกษาในด้านการเตรียมการ การดำเนินการ การจัดการเรียนการสอน สถานที่วัสดุอุปกรณ์ครุภัณฑ์และเอกสาร และการประเมินผล

ข้อตกลงเบื้องต้น

การสังเกตการเรียนการสอนจะไม่มีผลต่อพฤติกรรมของครู นักเรียนและสภาพที่แท้จริงในการจัดการเรียนการสอน เนื่องจากผู้วิจัยได้สร้างความคุ้นเคยกับครูและนักเรียนก่อนการสังเกต

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

โครงการการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม หมายถึง โครงการจัดการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียมที่มีหน่วยงานที่จัดคือ กรมการศึกษานอกโรงเรียน โดยศูนย์การศึกษาทางไกลไทยคม และกรมสามัญศึกษา โดยมูลนิธิการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม

การใช้บริการการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม หมายถึง การที่โรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ เขตการศึกษา 11 นำโครงการการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียมมาใช้ในการเรียนการสอน ทั้งในระบบโรงเรียน นอกกระบวนโรงเรียน และการศึกษาตามอัธยาศัย

สภาพการใช้บริการการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม หมายถึง ลักษณะการดำเนินโครงการการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม ของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ เขตการศึกษา 11 ที่เข้าร่วมโครงการในปีการศึกษา 2538-2540 ในด้านการเตรียมการ การดำเนินการ การจัดการเรียนการสอน สถานที่วัสดุอุปกรณ์ครุภัณฑ์และเอกสาร และการประเมินผล

ปัญหาการใช้บริการการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม หมายถึง เหตุขัดข้องต่างๆ ที่เกิดจากการใช้บริการการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม ของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ เขตการศึกษา 11 ที่เข้าร่วมโครงการในปีการศึกษา 2538-2540 ในด้านการเตรียมการ การดำเนินการ การจัดการเรียนการสอน สถานที่วัสดุอุปกรณ์ครุภัณฑ์และเอกสาร และการประเมินผล

การเตรียมการ หมายถึง การกำหนดแนวทาง วิธีการดำเนินการ และเตรียมปัจจัยในการใช้บริการการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม ซึ่งประกอบไปด้วยการจัดทำแผนงาน การเตรียมบุคลากร การเตรียมสถานที่ การเตรียมวัสดุอุปกรณ์และครุภัณฑ์ และการจัดหางบประมาณ

การดำเนินการ หมายถึง การลงมือปฏิบัติในการใช้บริการการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม ซึ่งประกอบด้วยการใช้บุคลากร การใช้สถานที่ การใช้วัสดุอุปกรณ์และครุภัณฑ์ การใช้งบประมาณ การประชาสัมพันธ์โครงการ การกำหนดตารางการใช้ห้องเรียน การประสานงานกับหน่วยงานภายนอก การให้บริการแก่ชุมชน และการนิเทศและติดตามผล

การจัดการเรียนการสอน หมายถึง การดำเนินการเกี่ยวกับการเรียนการสอนทางไกลผ่านดาวเทียม ซึ่งประกอบด้วยการจัดตารางสอนให้สอดคล้องกับตารางการออกอากาศ การเตรียมการสอน กระบวนการเรียนการสอน และปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน และปฏิสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนกับสื่อการศึกษาทางไกล

สถานที่วัสดุอุปกรณ์ครุภัณฑ์และเอกสาร หมายถึง สถานที่วัสดุอุปกรณ์ครุภัณฑ์ และเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการให้บริการการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียมในโรงเรียน

การประเมินผล หมายถึง การดำเนินการเพื่อให้ทราบว่าการเรียนการสอนและการปฏิบัติในการให้บริการการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียมเป็นไปตามวัตถุประสงค์ ซึ่งประกอบด้วย การวางแผนการประเมินผล การใช้ข้อมูลในการประเมินผล การใช้กิจกรรมในการประเมินผล การนำผลการประเมินไปใช้ในการปรับปรุงการให้บริการ และความพึงพอใจจากการให้บริการ

ผู้บริหารโรงเรียน หมายถึง ผู้ดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการ อาจารย์ใหญ่ ครูใหญ่ หรือผู้ที่รักษาการณ์ในตำแหน่งดังกล่าว ที่ปฏิบัติงานในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ เขตการศึกษา 11 ที่เข้าร่วมโครงการการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียมในปีการศึกษา 2538-2540

ครู หมายถึง ครูซึ่งมีหน้าที่รับผิดชอบการจัดการเรียนการสอนในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 3-6 ในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ เขตการศึกษา 11 ที่ได้จัดการเรียนการสอนโดยใช้การศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม ในโรงเรียนประถมศึกษาที่เข้าร่วมโครงการการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียมในปีการศึกษา 2538-2540

นักเรียน หมายถึง นักเรียนในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 3-6 ที่เรียนโดยใช้การศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม ในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ เขตการศึกษา 11 ในปีการศึกษา 2538-2540

โรงเรียน หมายถึง โรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ เขตการศึกษา 11 ที่เข้าร่วมโครงการการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียมในปีการศึกษา 2538-2540

เขตการศึกษา 11 หมายถึง เขตการศึกษาที่ประกอบด้วย 5 จังหวัด คือ นครราชสีมา บุรีรัมย์ สุรินทร์ ศรีสะเกษ และชัยภูมิ

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ศึกษาและรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม จากการศึกษาสัมภาษณ์บุคลากรที่เกี่ยวข้องกับโครงการฯ หนังสือ วารสาร เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2. ตัวอย่างประชากรที่ใช้ในการวิจัยคือ ผู้บริหารโรงเรียน ครูผู้สอนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3-6 และนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3-6 ในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ เขตการศึกษา 11 ที่ได้รับจัดสรรอุปกรณ์รับสัญญาณดาวเทียมในปีการศึกษา 2538-2540

3. สร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ซึ่งประกอบด้วยเครื่องมือ 3 ชนิด คือ

3.1 แบบสัมภาษณ์ มี 3 ชุด คือ แบบสัมภาษณ์ผู้บริหารโรงเรียน แบบสัมภาษณ์ครูผู้สอนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3-6 และแบบสัมภาษณ์นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3-6 ซึ่งแบบสัมภาษณ์ทั้ง 3 ชุด ใช้สัมภาษณ์ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพและปัญหาการใช้บริการการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม

3.2 แบบสังเกตสภาพการจัดการเรียนการสอน เกี่ยวกับการจัดห้องชมรายการโทรทัศน์ และกระบวนการเรียนการสอน

3.3 แบบสำรวจข้อมูล เกี่ยวกับวัสดุอุปกรณ์และครุภัณฑ์ สื่อสิ่งพิมพ์ สำเนาวิธีทัศน์ในรายวิชาต่างๆ ตารางการใช้ห้องเรียน และรายการโทรทัศน์ในระดับประถมศึกษาที่ครูใช้ในการจัดการเรียนการสอน

4. นำเครื่องมือที่สร้างขึ้นไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 5 ท่าน ตรวจสอบความครอบคลุมของเนื้อหา ความถูกต้อง และความเหมาะสมของการใช้ภาษา แล้วนำมาปรับปรุงแก้ไข

5. นำเครื่องมือที่ปรับปรุงแก้ไขแล้วไปทดลองใช้ (Try out) ในโรงเรียนที่ไม่ใช่โรงเรียนของตัวอย่างประชากร จำนวน 2 โรงเรียน โดยผู้ให้ข้อมูลได้แก่ผู้บริหารโรงเรียน จำนวน 2 คน ครูผู้สอนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3-6 ระดับชั้นละ 1 คน และนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3-6 ระดับชั้นละ 1 คน รวมเป็นผู้ให้ข้อมูลทั้งสิ้นจำนวน 10 คน เพื่อดูความถูกต้อง ความเหมาะสมของการใช้ภาษา เวลาที่ใช้และความครอบคลุมเนื้อหาที่ต้องการศึกษา

6. ปรับปรุงแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยให้เป็นฉบับสมบูรณ์เพื่อนำไปใช้ในการเก็บข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่าง

7. เก็บรวบรวมข้อมูล และนำข้อมูลที่ได้อาวิเคราะห์ โดยการแจกแจงความถี่และหาค่าร้อยละ แล้วนำเสนอในรูปตารางประกอบความเรียง

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากงานวิจัย

1. ได้ทราบสภาพและปัญหาการใช้บริการการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียมของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ เขตการศึกษา 11 ซึ่งเป็นประโยชน์สำหรับโรงเรียนประถมศึกษาดังกล่าว ในการนำไปปรับปรุงการดำเนินโครงการการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียมให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

2. เป็นข้อมูลพื้นฐานประกอบการปรับปรุงประสิทธิภาพในการจัดการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียมสำหรับโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ โรงเรียนประถมศึกษาสังกัดหน่วยงานอื่นๆ รวมทั้งหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

3. เป็นข้อมูลพื้นฐานเพื่อใช้ในการวิจัยที่เกี่ยวกับการจัดและใช้บริการการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม

4. ได้พัฒนาองค์ความรู้ใหม่ในเรื่องการจัดและใช้บริการการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม